

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ОБРАЗ СВІТУ ПРЕДСТАВНИКІВ СУБКУЛЬТУРИ ЕМО

Курсова робота
студентки ІІІ курсу соціально-
психологічного факультету
Фесенко Ольги Олександрівни

Науковий керівник:
доцент Климчук В.О.

Житомир-2009

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
Розділ І. ТЕОРЕТИЧНІ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ СВІТУ ПРЕДСТАВНИКІВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР.....	4
1.1. Теоретичний аналіз поняття “образ світу”.....	4
1.2. Формування образу світу особистості та образ світу в контексті вивчення субкультур.....	9
1.3. Молодіжні субкультури психосоціальні аспекти.....	11
1.4. Психологічні особливості представників субкультури “емо” та їх образ світу.....	12
Розділ ІІ. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	13
2.1. Методологічні засади дослідження образу світу особистості.....	13
2.2. Структура та організація дослідження образу світу представників субкультури “емо”.....	15
Розділ ІІІ. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ СВІТУ ПРЕДСТАВНИКІВ СУБКУЛЬТУРИ ЕМО.....	16
3.1. Результати дослідження образу світу емо.....	16
3.1.1. Результати дослідження уявлення про світ.....	16
3.1.2. Результати дослідження уявлення про інших.....	17
3.1.3. Результати дослідження уявлення про себе.....	18
3.1.4. Результати дослідження ставлення до суїциду.....	19
3.2. Узагальнений образ світу представників субкультури емо.....	20
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	22

ВСТУП

Актуальність роботи. Завдання опису суб'єктивного світу людини є одним із завдань психологічної науки. Для вирішення цього завдання О.М. Леонтьєв застосував поняття “образ світу” як інтегрального опису сукупної системи значень людини, або, інакше кажучи, для вирішення завдання моделювання суб'єктивного миру людини в його розвитку. Такими дослідниками, як Артем'єва Е. Ю., Доценко Е. Л., Леонтьєв О.О., Леонтьєв Д. О., Петренко В. Ф., Петухов В. В., Смирнов С. Д., Стеценко А. П., Стрелков Ю. К., Шмельов А. Г дослідженні різні аспекти образу світу. Поняття «образ світу» широко використовується для опису психологічного змісту професійної діяльності (Климов Е. А., Мухіна В.С.), специфіки впливів на образ світу умов життя й міжкультурних відмінностей. Специфічність індивідуальних способів життя, обумовлена професійною діяльністю, віком, наявністю дітей, інтересами, особливостями життєвого шляху безумовно впливає на формування образу світу. Разом з тим, суттєвим чинником розвитку образу світу є належність особистості до певних соціальних груп, об'єднань, і у тому числі, молодіжних субкультур

Одна із наймолодших, а тому, маловивчена – субкультура “емо”. Засоби масової інформації лиш недавно розпочали висвітлення стилю життя, особливостей поведінки і світогляду представників цієї субкультури і ці повідомлення досить неоднозначні. Вони варіюють від нейтральності до характеристики цієї субкультури як об'єднання емоційно нестійких, схильних до суїциду підлітків. Саме тому видається актуальним глибше, і за допомогою наукових методів, проникнути у сутність та структуру образу світу представників субкультури “емо”.

Об’єкт дослідження: образ світу.

Предмет дослідження: узагальнений образ світу представників субкультури “емо”.

Гіпотеза: образ світу представників субкультури “емо” характеризується аморфністю, бідністю змістом, амбівалентністю і нестабільністю. Ставлення до суїциду як до привабливої дії є демонстративним і поверховим, що обумовлено перш за все прагненням привернути увагу світу до внутрішніх психологічних проблем.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми “образу світу”;
2. Проаналізувати результати психологічних, соціологічних та культурологічних досліджень феномену субкультур та субкультури емо зокрема.
3. Розробити структуру дослідження образу світу представників субкультури емо.
4. Дослідити характеристики образу світу представників субкультури емо, у тому числі і їх ставлення до суїциду.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення, класифікація, інтерв’ю, частотний та категоріальний аналіз.

Наукова новизна: вперше досліджується образ світу представників субкультури емо.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати проведеного дослідження стануть у нагоді вчителям школи, викладачам вузу, практичним психологам при взаємодії із представниками субкультури емо. Отримані результати допоможуть вибудувати правильну лінію поведінки і методи психотерапевтичної та педагогічної роботи.

Розділ І. ТЕОРЕТИЧНИ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ СВІТУ ПРЕДСТАВНИКІВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР

1.1. Теоретичний аналіз поняття “образ світу”

Образ світу – достатньо розроблена категорія психології. Дослідження в цьому напрямку проводили Е.Ю. Артем'єва, Г.А. Берулава, Б.М. Величковський, В.П. Зінченко, Е.А. Климов, О.М. Леонтьев, В.С. Мухіна, В.Ф. Петренко та інші [1, 4, 7, 9, 10, 12, 13].

Загалом, поняття «образ» - значима категорія психології (О.М. Леонтьев, С.Д. Смирнов, С.Л. Рубінштейн і ін.). Образ є початковою ланкою й одночасно результатом будь-якого пізнавального акту. Сучасні дослідники розуміють образ як когнітивну гіпотезу, зіставлену з об'єктивною реальністю. Образ світу функціонально й генетично первинний стосовно будь-якого конкретного образу або окремого почуттєвого переживання. Звідси результатом будь-якого пізнавального акту буде не окремий образ, а змінений образ світу, збагачений новими елементами. Це означає, що в понятті образу світу втілена ідея цілісності й наступності в зародженні, розвитку й функціонуванні пізнавальної сфери особистості. *І образ світу виступає як багаторівнева цілісна система уявлень людини про світ, інших людей, про себе й своєї діяльності.*

Образ світу й близькі до нього поняття - картина світу, модель універсуму, схема реальності, пізнавальна карта й т.д. - мають у контексті різних психологічних теорій неоднаковий зміст.

Дослідження *моделі світу*, як відбиття суб'єктивного досвіду людини, уживали, насамперед, у рамках когнітивного напрямку, у зв'язку із проблемою сприйняття, зберігання й переробки інформації в людській свідомості. Головна функція свідомості визначається як пізнання світу, що виражається в пізнавальній активності. При цьому обсяг і тип переробки активної інформації, що надходить із зовнішнього

середовища, залежить від припущення суб'єкта щодо природи сприйманого об'єкта, від вибору способу його опису. Збір інформації й подальша її переробка визначається наявними у свідомості суб'єкта когнітивними структурами - «картами» або «схемами», за допомогою яких людина структурує сприймані стимули.

Термін «когнітивна карта» був уперше запропонований Е. Толменом, що визначав його як орієнтовну схему - активну, спрямовану на пошук інформації структуру [14]. У. Найссер відзначав, що когнітивні карти й схеми можуть проявлятися як образи, оскільки переживання образу також являє собою якийсь внутрішній аспект готовності до сприйняття уявлюваного об'єкта. Образи, на думку У. Найссера, - «не картинки в голові, але плани збору інформації з потенційно доступного оточення». Когнітивні карти існують не тільки в області сприйняття фізичного світу, але й на рівні соціальної поведінки; будь-який вибір дії включає передбачення майбутньої ситуації [14].

У вітчизняній психології першість введення цього поняття у обіг належить О.М. Леонтьєву [12]. Він виходить із загальної проблеми дослідження сприймання і стверджує, що: «проблема сприйняття повинна бути поставлена й розроблятися як проблема психології образу світу». Він же говорить про обріз світу як про «п'ятий квазівимір»: «Звертаючись до людини, до свідомості людини, я повинен увести ще одне поняття – поняття про п'ятий квазівимір, у якому відкривається людині об'єктивний світ. Це – значеннєве поле, система значень.» Як він пише далі: «значення виступають не як те, що міститься до речей, а як те, що міститься за виглядом речей – у пізнаних об'єктивних зв'язках предметного світу, у різних системах, у яких вони тільки й існують, тільки й розкривають свої властивості. Значення, таким чином, несуть у собі особливу мірність. Це мірність внутрісистемних зв'язків об'єктивного предметного світу. Вона і є п'ятий квазівимір його!».

О.М. Леонтьєвим, що визначив образ світу як *складне*

багаторівневе утворення, що володіє системою значень і полем змісту. Виходячи з теоретичних поглядів О.М. Леонтьєва, в картині світу можна виділити три шари свідомості: 1 - почуттєві образи; 2 - значення, носіями яких виступають знакові системи, сформовані на основі інтеріоризованих предметних і операціональних значень; 3 - особистісний зміст.

В.П. Зінченко розвив ідею О.М. Леонтьєва про дзеркальну функцію свідомості, що включає побудову емоційно забарвлених ставлень до світу, до себе, до людей. В.П. Зінченко виділив два шари свідомості: буттєве, що включає досвід рухів, дій, а також почуттєві образи; і рефлексивні, об'єднуючі значення й змісти. Зі значеннями, таким чином, співвідносяться життєві й наукові знання, зі змістом співвідноситься світ людських цінностей, переживань, емоцій [7].

На думку С.Д. Смирнова, образ світу є первинним відносно почуттєвих вражень від сприйманого стимулу, будь-який виникаючий образ, будучи частиною, елементом образу світу в цілому, не стільки формує, скільки підтверджує, уточнює його. «Це система очікувань, що підтверджує гіпотези, на основі яких відбувається структурування й предметна ідентифікація окремих почуттєвих вражень» [21].

Однак багатьма дослідниками пропонується більше широке розуміння образу світу; його представленість на всіх рівнях психічної організації людини. Так, В.В. Петухов [18] виділяє в образі світу базові, «ядерні» структури, що відбивають глибинні зв'язки людини й світу, що не залежать від рефлексії, і «поверхневі», пов'язані з усвідомленням, цілеспрямованим пізнанням світу. Уявлення про світ визначається як фундаментальна умова психічного життя суб'єкта.

Е.Ю. Артем'єва [1] розуміє образ світу як «інтегратор» слідів взаємодії людини з об'єктивною дійсністю. Вона вибудовує трьохрівневу системну модель образу світу. Перший рівень – “перцептивний світ” - характеризується системністю значень і модальної

перцептивної, почуттєвої предметності. Другий рівень – “картина світу” - представлений відносинами, а не почуттєвими образами, які зберігають свою модальну специфічність. Третій рівень – “образ світу” - це шар аmodalних структур, які утворюються при обробці попереднього рівня.

У працях С.Л. Рубінштейна [20] і інших образ світу розглядається в контексті життєвого шляху людини, через систему пізнання буття у світі. Виявляється, що формування образу світу відбувається в процесі пізнання людиною навколишнього його світу, осмислення значимих подій у своєму житті. Світ для людини з'являється в конкретиці реальності буття й становлення власного «Я» людини.

С.Л. Рубінштейн характеризує людину як суб'єкта життя, у своєму власному існуванні й у відношенні до світу й іншої людини, підкреслюючи цілісність, єдність людини й світу. Світ, у його розумінні, - це «сукупність людей і речей, що взаємодіють між собою, точніше, сукупність речей і явищ, співвіднесених з людьми, <...> організована ієрархія різних способів існування» [20]; «сукупність речей і людей, у яку включається те, що ставиться до людини й до чого він ставиться в силу своєї сутності, що може бути для нього значиме, на що він спрямований» [20]. Тобто людина як цілісність, включається у взаємини з світом, виступаючи, з одного боку, як його частина, а з іншого боку - як суб'єкт, що пізнає його і перетворює. С.Л. Рубінштейн виділив два шари, рівня життя: включеність у безпосередні взаємозв'язки й рефлексія, осмислення життя. С.Л. Рубінштейн підкреслював важливість не тільки відносин «людина - світ», але й відносини людини з іншими людьми, у яких відбувається становлення свідомості й самосвідомості. У співвіднесенні змісту свого життя з життям інших людей людині розкривається сенс життя. Світ у роботах С.Л. Рубінштейна розглядається у своїй нескінченності й безперервній мінливості, що відбивається на розумінні специфіки його пізнання й взаємодії людини з ним.

Особливе місце для розуміння феномену образу світу для нас посідає концепція розвитку й буття особистості В.С. Мухіної [13]. Проблема образу світу розглядається тут, з одного боку, під час обговорення розвитку внутрішньої позиції особистості і її самосвідомості, а з іншого боку, при розгляді етнічних особливостей картини світу. У кожному разі ця проблема обговорюється в контексті співвідношення внутрішнього простору й самосвідомості особистості з особливостями реалій буття. Відповідно до концепції В.С. Мухіної, людина будує свій світогляд, свою ідеологію на основі внутрішньої позиції, через становлення системи особистісних змістів у контексті особливостей реалій свого життя. Історично й культурно обумовлені реалії буття людини розділяються на: 1 - реальність предметного світу; 2 - реальність образно-знакових систем; 3 - реальність соціального простору; 4 - природну реальність. Світогляд щодо цього представляється як узагальнена система поглядів людини на світ у цілому, на місце людства у світі й на своє індивідуальне місце в ньому. Світогляд В.С. Мухіною визначається як розуміння людиною змісту своєї поведінки, діяльності, позиції, а також історії й перспективи розвитку людського роду. Відзначається, що «картина світу будується в дитячій свідомості насамперед під впливом тих позицій, які властиві дорослим, що впливають на свідомість дитини» [13]. Таким чином, розгляд особливостей образу світу необхідно проводити у взаємозв'язку з реаліями розвитку й буття людини.

Структурні ланки самосвідомості, змістовне наповнення яких специфічне в різних етнічних, культурних, соціальних і інших умовах, по суті справи є образом себе у світі й виступають основою бачення світу в цілому. Зміни, що відбуваються у світі, трансформації реалій буття людини змістовно змінюють наповнення структурних ланок самосвідомості особистості й модифікують образ світу. При цьому структура самосвідомості й образ світу виступають стійкою системою

зв'язків людини зі світом, що дозволяє їй зберігати цілісність і тотожність самій собі й світу навколо.

1.2. Формування образу світу в особистісному та культурному контекстах

При взаємодії людини зі світом утворюється особлива психологічна реальність - образ світу або картина світу. Людина з найдавніших часів мала цілісну систему уявлень про себе й навколишній світ, про свою роль і місце в ньому, про просторову й тимчасову послідовність подій, їхні причини, значенні й цілі. Такою цілісною системою світобудови володіє кожна культура і субкультура в тому числі, усередині якої формується світогляд окремої особистості. З розвитком цивілізації й нагромадженням величезного обсягу різномірної інформації за допомогою наукових відкриттів, образ світу втратив свою внутрікультурну цілісність і став надзвичайно варіативний. ***Образ світу став являти собою цілісну конструкцію світу з виділених свідомістю елементів, актуально значимих, ціннісних і несуперечливих для окремої людської особистості.*** Образів світу існує стільки, скільки їхніх носіїв, і кожна людина є конструктором власного світу. У повсякденному житті світ і образ світу злиті в єдине ціле.

Суб'єктивний образ світу має базову, інваріантну частину, загальну для всіх її носіїв, і варіативну, що відбиває унікальний життєвий досвід суб'єкта. Інваріантна частина формується в контексті культури, відбиваючи її систему значень і змістів. Мінливість її визначається тією соціокультурною реальністю, у яку занурений людина. Реалії сучасного світу утруднюють використання традиційних паттернів культури внаслідок його мінливості. Тому кожне нове покоління «створює» такий образ світу, що дозволяє йому адекватно адаптуватися у світі й адекватно впливати на цей мир. Цей процес тісно

пов'язаний із субкультурними аспектами.

Проблема специфічності образу «свого» світу в певного покоління й віку - постійно мінлива реальність. Саме «свій» образ світу, що включає усвідомлюваний і неусвідомлюваний рівень, безпосередньо впливає на регуляцію всієї життєдіяльності людини й відіграє визначальну роль у розвитку особистості.

Формування й змістовне наповнення образу світу бере свій початок у ранні роки. Уявлення про навколишній світ залежать від комплексу соціальних умов. «Якими відомостями про наш світ володіє дитина, залежить насамперед від соціального оточення: родини або дорослих, що замінили родину; національних традицій найближчого оточення; місця проживання (місто, село, хутір і ін.) і інших факторів. <...> Завдяки особливостям тої культури, у яку ввійшла дитина фактом свого народження, у нього формується особливе уявлення про світ» (Мухіна В.С. [13]). Протягом життя людини, залишаючись у своїй основі досить стійким, образ світу перетерплює постійні зміни у зв'язку з об'єктивними трансформаціями реалій буття й розвитком внутрішньої позиції особистості. Конкретика змістовного наповнення образу світу, крім історичних і етнокультурних особливостей, має вікову й субкультурну специфіку.

Чим динамічніше культура, тим помітніше, що кожне нове покоління має відмінний від інших поколінь свій образ світу. Розуміння особливостей «свого» образу світу найбільше наочно через протиставлення з іншим (у першу чергу «чужим») образом світу. У цьому контексті особливості образу світу більш детально розкриваються через бінарну опозицію «свій / чужий».

1.3. Молодіжні субкультури: психосоціальні аспекти

Синонімічними до поняття “субкультура” можна вважати “контркультура”, “антикультура” (Балашов Л.Є.), “неформальні молодіжні об’єднання” [2, 6]. Узагальнюючою назвою представника певної субкультури є сленгів вираз “неформал”.

Сьогодні можна виділити такі варіанти розуміння механізмів виникнення субкультур 1) це соціальне явище, що виникає як один зі шляхів бунту молоді проти різноманітних утисків. Бунт цей часто неусвідомлений, або напівусвідомлений, і крім того, має певні вікові і соціальні рамки. 2) це ідеологічне явище як система перекручених і видозмінених цінностей, неприйнятних для звичайної людини. 3) це культурне явище, що проявляється у формуванні особливого музичного стилю, стилю одягу, появі письменників, що стають ідеологами відповідного напрямку субкультури

В.Данченко [6] називає такі функції субкультури функції розвитку почуття соціальної компетентності (через освоєння моди), огороження від знеособленої вітчизняної масової культури (через освоєння іншокультурного й продукування "контркультурного" матеріалу), а також інтенсифікації розвиваючої взаємодії зі світом (через епатаж); розвиток почуття соціальної приналежності ("ми"-почуття).

Історично першою субкультурою прийнято вважати субкультуру хіпі, що виникла у США як реакція на війну у В’єтнамі і масовий призов молоді на службу в армію. Девізом субкультури хіпі стала фраза: “Make love not war” (любіть, а не воюйте). Символами субкультури стали квіти, вільний одяг, пацифізм і значок “пацифік” (символ у вигляді курячої лапи), довге волосся, вільне кохання і легкі наркотики, як то марихуана. Музичним лідером напрямку можна вважати Джима Моррісона і гурт “the Doors”. До письменників можна віднести Вільяма Голдінга, Джека Керуака. Пізніше з’явилися анархісти, панки, металісти, байкери – це так звані класині субкультури. Зрозуміло, що поява субкультури – це

певний наслідок соціальних проблем. Оскільки суспільні проблеми не вирішуються, виникають все нові й нові субкультури репери, кلابбери, готи, емо тощо. Предметом нашого розгляду є субкультура емо, тож детальніше про історію її появи і базові характеристики її представників.

1.4. Психологічні особливості представників субкультури “емо” та їх образ світу

Представників окремої субкультури можна характеризувати за кількома параметрами: зовнішній вигляд, музичні вподобання, стиль поведінки та філософія (або світогляд). Щодо емо, то зміст цих параметрів такий. Зовнішній вигляд – це чорний одяг із рожевими елементами, блискучі ланцюги, шпичаки, пірсінг і плюшевий ведмедик у руках. Руки обв’язані напульсниками чи бинтами. До музичних вподобань можна віднести окремі рок-групи, як приміром, “Tokio Hotel”. Поведінка емо характеризується демонстративною інфантильністю, відмовою від приховування свої емоцій та внутрішніх переживань, яскравою демонстрацією останніх: “якщо сміх, то вже регіт, якщо плач – то істерика”. Також характерна різна зміна емоційних станів, приміром, від сміху до сліз. Для вступу у емо недостатньо відповідно одягатися, слухати музику та вести себе відповідним чином. Важливим атрибутом є обряд ініціації, яким у емо виступає перерізання собі вен (або демонстрація такої спроби у вигляді нестерельних надрізів). Власне, напульсники і бинти на руках і мають символізувати таку дію, причому для емо бажано носити бинти постійно, що означає неперервність спроб самогубства. Сказане вже описує світогляд емо, їх філософію – навколишній світ мінливий, непередбачений, і тому на нього треба реагувати якомога яскравіше і щиріше. Зауважимо, що більшість представників емо – це діти підліткового віку, ідентичність яких ще не сформована, емоційна сфера – занадто нестабільна, потреба у визнанні – не задоволена, потреба у спілкуванні – блокована через комплекси неповноцінності.

Розділ II. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методологічні засади дослідження образу світу особистості

Спираючись на результати теоретичного аналізу поняття “образ світу”, можна зробити висновок, що релевантним предмету дослідження можуть бути психосемантичні методи, спрямовані саме на виявлення багатомірної системи змістів свідомості як особистості, такі і групи.

Як зазначає В.В. Горбунова щодо психосемантичних методів: “гнучкі за структурою, вони відкривають широкі можливості вивчення особливостей сприймання та інтерпретації людьми різних сфер життя і діяльності. За допомогою психосемантичного інструментарію досліджується зміст та структура свідомості, аналізуються механізми її функціонування. Семантичні реконструкції використовуються у політичній, соціальній психології, етнопсихології та інших галузях.” [5]

В.Ф. Петренко, один із авторів психосемантики, вважає, що “до завдань психосемантики належить реконструкція індивідуальної системи значень, через призму якої відбувається сприймання суб'єктом світу, інших людей, самого себе, а також вивчення її генези, будови та функціонування. Психосемантика досліджує різні форми функціонування значень в індивідуальній свідомості (образи, символи, комунікативні і ритуальні дії, а також мовні поняття” [16].

Щодо методів психосемантичного дослідження, то, як вказує В.Ф. Петренко: “В експериментальній семантиці для виділення семантичних зв'язків використовуються такі методики як асоціативний експеримент, де мірою семантичного зв'язку пари об'єктів є подібність дистрибуцій асоціацій; суб'єктивне шкалювання, де досліджувані вказують подібність кожної пари об'єктів за певною градуальною шкалою, зміст якої не заданий, тобто досліджуваний сам обирає підстави класифікації; семантичний диференціал, де мірою подібності об'єктів є подібність оцінок за біполярними градуальними шкалами, полюси яких задані

прикметниками-антонімами; методика сортування, де семантична подібність пари об'єктів пропорційна кількості об'єднань їх у загальні класи при процедурі класифікації; умовно-рефлекторні методики, де семантичні зв'язки встановлюються на основі генералізації виробленого умовного рефлексу - його переносу з одного об'єкта на інший, з ним семантично зв'язаний та інші методики.” [16]

В руслі психосемантики видається перспективним опиратися на теорію особистісних конструктів Дж. Келлі [за 17]. В основі її лежить уявлення про людину як активного творця своєї долі. Метафора розуміння автором людини як “людини-вченого”, “людини-дослідника” себе та свого життя вказує не лише на активну позицію особистості в освоєнні світу, а й на можливість прогнозування наслідків власних дій і на цій основі перебудови власного життєвого шляху як творення “своєї долі”.

Головне поняття в теорії Дж. Келлі – поняття конструкту та системи конструктів. Конструкт розуміється як такий компонент свідомості, який створений самою людиною на основі її життєвого досвіду. Це одночасно і спосіб поведінки, і параметри відношень і оцінок, і когнітивно-сміслові розчленування і протиставлення. Конструкт є за своєю будовою біполярним, він виконує дві основні функції: функцію узагальнення (встановлення подібності) та функцію протиставлення. Біполярність конструкту пов'язана з особливостями людського сприймання та мислення: коли ми щось сприймаємо, називаємо, стверджуємо, – ми обов'язково маємо на увазі (тримаємо в умі), щось протилежне. За допомогою системи конструктів людина оцінює і прогнозує події, організовує свою поведінку, розуміє інших людей, реконструює систему відносин і будує образ Я. Оскільки конструкти не засвоюються із-зовні, а будуються самою людиною, вони є утвореннями індивідуальної свідомості (свідомості особистості).

2.2. Структура та організація дослідження образу світу представників субкультури “емо”

Спираючись на розуміння образу світу як багаторівневої цілісної системи уявлень людини про світ, інших людей, про себе й свою діяльність, а також враховуючи, що до завдань психосемантики належить реконструкція індивідуальної системи значень, через призму якої відбувається сприймання суб'єктом світу, інших людей, самого себе, а також вивчення її генези, будови та функціонування, було розроблено структуру нашого дослідження.

1. Розробка питань, які давала б можливість учаснику дослідження вільно продукувати асоціації у наперед заданих напрямках: уявлення про світ, уявлення про себе, уявлення про інших людей, уявлення про свою діяльність. Зважаючи на особливу увагу емо до суїциду, доцільним буде ввести і цей розділ.

Запропонована досліджуванним інтерв'ю містило такі питання:

“Для мене навколишній світ – це...”

“Для мене інші люди – це...”

“Себе я уявляю як...”

“Самогубство для мене – це...”

Інструкція досліджуванним має таке формулювання: “Прочитайте уважно речення. Продовжте їх так, як вам спадає на думку. Кожне речення може мати не одне, а більше продовжень.”

Робота із досліджуваними проводилася індивідуально у формі інтерв'ю для контролю щирості відповідей.

2. За результатами проведеного інтерв'ю проводиться частотний і категоріальний аналіз.
3. Повторне проведення дослідження через 2 тижні з метою перевірки стійкості образу світу.

Розділ III. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ СВІТУ ПРЕДСТАВНИКІВ СУБКУЛЬТУРИ ЕМО

3.1. Результати дослідження образу світу емо

3.1.1. Результати дослідження ставлення до світу

Загалом у дослідження взяли участь 15 представників субкультури емо. Частотний та категоріальний аналіз результатів дослідження уявлення про світ представлений у таблиці 1. Загальна кількість асоціацій – 48.

Таблиця 1.

Категоріальний та частотний аналіз результатів дослідження уявлення
про світ¹

Категорія	Зміст категорії	Частота	Відсоток	
			Від кількості асоціацій	Від кількості досліджуваних
Світ – джерело емоцій	Джерело почуттів, зустрічі із друзями	14	29%	93%
Світ мінливий	Зміни, нестійкість, тимчасовість, минуцість,	12	25%	80%
Світ позитивний	Радість, щастя, захват, шаленство, кохання	12	25%	80%
Світ загрозливий	Негатив, сум, горе, занепад, бідність	10	21%	67%

Узагальнюючи результати дослідження уявлення про світ, можна підсумувати, що для емо світ є джерелом емоцій, мінливий, водночас і позитивний і негативний. Відсоткові показники дають підстави для

висновку, що таке уявлення про світ властиве фактично усім представникам субкультури емо; при цьому уявлення про позитивний і негативний світ мають однакову вагу у свідомості досліджуваних, що говорить про високу амбівалентність.

3.1.2. Результати дослідження уявлення про інших

Частотний та категоріальний аналіз результатів дослідження уявлення про інших людей представлений у таблиці 2. Загальна кількість асоціацій – 22.

Таблиця 2.

Категоріальний та частотний аналіз результатів дослідження уявлення про інших людей

Категорія	Зміст категорії	Частота	Відсоток	
			Від кількості асоціацій	Від кількості досліджуваних
Люди, що не розуміють	Нерозуміння, небажання розуміти, суперечки, панки і скінхеди	8	34%	53%
Люди, що розуміють	Друзі, ті, що розуміють, свої емо	7	33%	47%
Люди, що дратують	Вони мене бісять, ті, хто чіпляється	7	33%	47%

Узагальнюючи результати дослідження уявлення про інших людей, можна підсумувати, що сприймання емо навколишніх людей чітко поляризоване на тих, хто розуміють і тих, хто не розуміє. Окремою групою стоять люди, які дратують, як правило, це вчителі, а також ті,

¹ Тут і далі повний зміст категорії не наводиться через обмеження обсягу курсової роботи. Наводяться лиш найілюстративніші випадки.

хто не є емо. Однак, на відміну від уявлення про світ, уявлення про людей не є таким амбівалентним і однорідним. Тут спостерігається певна диференціація – див. дані табл.2.

3.1.3. Результати дослідження уявлення про себе

Частотний та категоріальний аналіз результатів дослідження уявлення про інших людей представлений у таблиці 3. Загальна кількість асоціацій – 55.

Таблиця 3.

Категоріальний та частотний аналіз результатів дослідження уявлення про себе

Категорія	Зміст категорії	Частота	Відсоток	
			Від кількості асоціацій	Від кількості досліджуваних
Я – хороший	Красивий, розумний, радісна, щаслива	13	23,5%	87%
Я – поганий	Нещасний, урод, дурепа	14	26%	93%
Я – мінливий	Емоційний, нестабільна, мінливий	13	23,5%	87%
Я – представник субкультури емо	емо	15	27%	100%

Узагальнюючи результати дослідження уявлення емо про себе, як і у випадку уявлення про світ, спостерігається яскраво виражена амбівалентність. Одні й ті ж досліджувані описують себе як поганих, так і хороших, і в той же час рефлексують це, описуючи себе як мінливих.

Спільною для всіх рисою є ідентифікація із субкультурою емо.

3.1.4. Результати дослідження ставлення до суїциду

Частотний та категоріальний аналіз результатів дослідження уявлення про інших людей представлений у таблиці 4. Загальна кількість асоціацій – 26.

Таблиця 4.

Категоріальний та частотний аналіз результатів дослідження ставлення до суїциду

Категорія	Зміст категорії	Частота	Відсоток	
			Від кількості асоціацій	Від кількості досліджуваних
Страх смерті	Смерть, страшно, не хочу смерті	14	54%	93%
Страх болю	Боюсь болю, боляче, біль	12	46%	80%

Узагальнюючи результати дослідження ставлення до суїциду, можна зробити висновок, що незважаючи на задекларовану позицію, насправді суїцид асоціюється зі смертю, із страхом смерті і страхом болю. Таким чином, демонстративна позиція емо щодо суїциду є дійсно демонстрацією, свого роду маніфестом, засобом привернення уваги, а не стійкою життєвою позицією.

3.2. Узагальнений образ світу представників субкультури емо

Провівши дослідження окремих компонентів образу світу представників субкультури емо, можна сформулювати узагальнену його характеристику.

Для емо світ є джерелом емоцій, мінливий, водночас і позитивний

і негативний. Таке уявлення про світ властиве фактично усім представникам субкультури емо; при цьому уявлення про позитивний і негативний світ мають однакову вагу у свідомості досліджуваних, що говорить про високу амбівалентність.

Сприймання емо навколишніх людей чітко поляризоване на тих, хто розуміють і тих, хто не розуміє. Окремою групою стоять люди, які дратують, як правило, це вчителі, а також ті, хто не є емо. Однак, на відміну від уявлення про світ, уявлення про людей не є таким амбівалентним і однорідним. Тут спостерігається певна диференціація – див. дані табл.2.

Щодо уявлення емо про себе, то тут, як і у випадку уявлення про світ, спостерігається яскраво виражена амбівалентність. Одні й ті ж досліджувані описують себе як поганих, так і хороших, і в той же час рефлексують це, описуючи себе як мінливих. Спільною для всіх рисою є ідентифікація із субкультурою емо.

Незважаючи на задекларовану позицію щодо суїциду, насправді він асоціюється з негативними аспектами смерті, із страхом смерті і страхом болю. Таким чином, демонстративна позиція емо щодо суїциду є дійсно демонстрацією, свого роду маніфестом, засобом привернення уваги, а не стійкою життєвою позицією.

ВИСНОВКИ

Аналіз результатів проведеного дослідження свідчить, що завдання дослідження виконано, а гіпотезу про те, що образ світу представників субкультури “емо” характеризується аморфністю, бідністю змістом, амбівалентністю і нестабільністю, а ставлення до суїциду як до привабливої дії є демонстративним і поверховим, що обумовлено перш за все прагненням привернути увагу світу до внутрішніх психологічних проблем частково підтверджено. Узагальнення результатів дає підстави для таких висновків:

1. Такими дослідниками, як Артем'єва Е. Ю., Доценко Е. Л., Леонтьєв О.О., Леонтьєв Д. О., Петренко В. Ф., Петухов В. В., Смирнов С. Д., Стеценко А. П., Стрелков Ю. К., Шмельов А. Г дослідженні різні аспекти образу світу. Результати теоретичного аналізу дали підстави для розуміння образу світу як багаторівневої цілісної системи уявлень людини про світ, інших людей, про себе й своєї діяльності.

2. Субкультури у сучасні науки розуміються як явище, що виникає як один зі шляхів бунту молоді проти різноманітних утисків. Бунт цей часто неусвідомлений, або напівусвідомлений, і крім того, має певні вікові і соціальні рамки.

3. Субкультури виконують ряд корисних функцій, як то функції розвитку почуття соціальної компетентності, огороження від знеособленої масової культури, інтенсифікації розвиваючої взаємодії зі світом; розвиток почуття соціальної приналежності.

4. У результаті дослідження субкультури емо можна зробити висновок, що образ світу її представників не є аморфним, і має певну структуру, зовсім не бідний змістом. Яскраво враженою є його амбівалентність, внутрішньоособистісна конфліктність і нестабільність.

5. Ставлення до суїциду як до привабливої дії є демонстративним і поверховим, що обумовлено перш за все прагненням привернути увагу світу до внутрішніх психологічних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемьева Е.Ю. Семантические измерения как модели // Вестник Московского университета. – Сер. 14, Психология. – 1991. – №1. – С. 61-72.
2. Балашов Л. Е. Негатив жизни: антикультура и антифилософия. – М., 2002. – 48 с.
3. Березина Т.Н. Многомерная психика. Внутренний мир личности. – М. Пер Сэ, 2001. – 319 с.
4. Величковский Б.М. Образ мира как гетерархия систем отсчета // А.Н. Леонтьев и современная психология. – М., 1983. – С. 155–165.
5. Горбунова В.В. Структура психосемантического дослідження // Соціальна психологія. – № 1 (21). – 2007. – С.170-178.
6. Донченко В. “Контркультура”: карать или жаловать? // Социологические исследования – №2. – 1988. – с.140-142
7. Зинченко В.П. От генеза ощущений к образу мира // А.Н. Леонтьев и современная психология. – М., 1983. – С. 141–149.
8. Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов – СПб: Речь, 2000. – 249 с.
9. Леонтьев А.Н. К психологии образа // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1986.– № 3. – С. 72–76.
10. Леонтьев А.Н. Образ мира // Избр. психолог. произведения. – М.: Педагогика, 1983. – с. 251-261.
11. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
12. Леонтьев А.Н. Психология образа // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1979. – N 2. – С. 3–13.
13. Мухина В.С. Картина мира: индивидуальные различия // Феноменология развития и бытия личности. Избранные психологич. труды. – М.; Воронеж, 1999. – С. 445–452.

- 14.Обухов А. Исторически обусловленные модификации образа мира // Развитие личности. – №4 – 2003 – С.51-68.
- 15.Петренко В.Ф. Введение в экспериментальную психосемантику: исследование форм репрезентации в обыденном сознании. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 176 с.
- 16.Петренко В.Ф. Личность человека – основа его картины мира // Модели мира / Отв. ред. Д.А. Поспелов. – М., 1997. – С. 9–24.
- 17.Петренко В.Ф. Основы психосемантики. – 2-е изд. Доп. – СПб.: Питер, 2005. – С. 9.
- 18.Петухов В.В. Образ мира и психологическое изучение мышления // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. 1984.– № 21. – С. 13–21.
- 19.Роль человеческого фактора в языке // Язык и картина мира / Под ред. Б.А. Серебренникова. – М.,1988. – С. 15–16.
- 20.Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. – СПб., 2003. – С. 349.
- 21.Смирнов С.Д. Мир образов и образ мира // Вестник Моск. ун-та. – Сер.14. Психология. – 1981.– № 3. – С. 15–29;
- 22.Смирнов С.Д. Понятие «образ мира» и его значение для психологии познавательных процессов // А.Н. Леонтьев и современная психология. – М., 1983. – С. 149–155.
- 23.Топоров В.Н. Модель мира // Мифы народов мира. – Т. 2. – М., 1992. – С. 161–164.
- 24.Шмелев А.Г. Введение в экспериментальную психосемантику: Теоретико-методологические основания и психодиагностические возможности. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 157.